

Symposium med anledning av Kungliga nationalstadsparkens 30-årsjubileum

Tar vi hand om parken tar den hand om oss

Titel: Symposium med anledning av Kungliga nationalstadsparkens 30-årsjubileum. Tar vi hand om parken tar den hand om oss.

Författare: Länsstyrelsen Stockholm. Referat talare, Henrik Ekman.

ISBN: 978-91-7937-390-0

Rapportnummer: 2025:43

Utgivningsår: 2025

Omslagsbild: Mostphotos

Förord

Kungliga nationalstadsparken är världens första och Sveriges enda nationalstadspark. Parken sträcker sig från Fjäderholmarna, över södra Djurgården, Gärdet, Stora Skuggan och hela vägen bort till Ulriksdals slottspark och Sörentorp. I 30 år har den varit vår Nationalstadspark. En grön lunga för oss stockholmare och för alla som besöker vår stad. Vi går hit för att njuta av grönskan, gå på konserter, jogga, bada, gå på muséer, njuta av mat och dryck, uppleva naturen och kulturen. Under 2025 har Länsstyrelsen Stockholm, tillsammans med aktörerna i och kring Nationalstadsparken genomfört olika aktiviteter för att värna, vårda och visa detta vackra område i vårt län.

Men parken är mycket äldre än så: De historiska kungliga parkerna är kärnan i Nationalstadsparken, som idag omfattar 27 kvadratkilometer, nästan åtta gånger större än New Yorks Central Park. Det kungliga inflytandet har präglat Nationalstadsparken sedan mitten av 1400-talet vilket har bidragit till att stora natur-, kultur och rekreationsvärden bevarats i direkt anslutning till storstadens bebyggelse.

Nationalstadsparken är Stockholms mest besökta rekreationsområde, en oas där natur, kultur och nöjen lever i samklang. Samtidigt är Nationalstadsparken en fristad för den biologiska mångfalden. Den gröna korridoren från Djurgården till Ulriksdal är en viktig vandringsväg för djur och insekter. Mer än 100 fågelarter häckar här varje år och i Nationalstadsparkens hundraåriga ekar lever över tusen insektsarter.

Som landshövding för Länsstyrelsen i Stockholm är det en viktig uppgift att samordna Nationalstadsparkens vård och utveckling tillsammans med parkens markägare och förvaltare.

Nationalstadsparken är tillgänglig och alltid öppen för alla – dygnet runt, året om. Parken lever mitt i en storstad som växer och där människor, bostäder och infrastruktur behöver plats. Samtidigt som de historiska miljöerna och de unika förutsättningarna för djur och natur måste värnas och vårdas.

Vi har inom ramen för Nationalstadsparkens samordning hjälpts åt att värna, vårda och visa parken under 30 år från bildandet. Nu behöver vi blicka framåt och säkerställa omsorg, kännedom och finansiering för fortsatt utveckling av parkens värden.

Stockholm, november 2025

Cecilia Skingsley
Landshövding
Länsstyrelsen Stockholm

Innehåll

BAKGRUND	5
SYMPOSIET.....	6
H.M. Konungens tal vid Kungliga nationalstadsparken 30 år – från generation till generation.....	7
Det historiska perspektivet	9
Om tillblivelsen av parken och vägen fram till idag - Så började det	9
Parken banade väg för milleniemålen	13
Summerande samtal	15
Vad kan parken göra för oss?	16
Städer behöver stora parker	16
Parken en plats för arkitektoniska möten	18
Fler besökare höjer värdet.....	21
En park för alla sinnen	23
Summerande samtal	25
Nationalstadsparker i ett nordiskt perspektiv	28
Nationalstadsparkerna i Finland och vägen fram till en Nationalstadspark Helsingfors.....	28
Vad kan vi göra för parken?	29
Det går att hejda utarmningen.....	29
Vi ska upplysa och värna.....	31
Parken är Solnas gröna hjärta.....	32
Den stora goda grannen?	34
Det kostar på att vara populär	35
Summerande samtal	38
Summering och utblick.....	40
Hur har lagstiftningen fungerat utifrån syftet och propositionen?	40
Avslutande ord	43
En livsresa genom parken.....	43
Länsstyrelsens summering efter 30 år	44
Samordningsuppdraget	44
Samverkan och dess betydelse	44
Utvecklingsprojektets betydelse	45
Nationalstadsparkens lagstiftning	47
Länsstyrelsen ska ha uppsikt över utvecklingen av parkens värden.....	48
Utmaningar framåt.....	49
Medverkande på symposiet.....	51

Bakgrund

Inför firandet av Kungliga nationalstadsparken 30 år fanns en önskan om att uppmärksamma vad som har hänt under dessa 30 år. Jubileumsåret skulle skapa tillfälle att reflektera över tiden som gått sedan bildandet och vad som krävs av oss för att ta vara på parken och samtidigt ta ansvar för att den utvecklas. En jubileumskommitté bildades med representanter från ledningen på Länsstyrelsen Stockholm, Statens Fastighetsverk, Stockholms stad, Solna stad, WWF, KDI och Ståthållarämbetet. Syftet med kommittén var att skapa ett antal större arrangemang utöver de aktiviteter som Nationalstadsparkens aktörer planerade att genomföra under jubileumsåret.

Tidigt identifierades behovet av ett aktuellt kunskapsunderlag om parken. För att skapa ett sådant beslutade jubileumskommittén att anordna ett högnivåsymposium, med både tillbakablick och utblick minst 30 år fram i tiden. Symposiet dokumenteras i denna jubileumsskrift och utgör ett kunskapsunderlag för det fortsatta gemensamma arbetet att utveckla och bevara Nationalstadsparken.

De önskade effekterna av symposiet var ett ökat medvetande hos allmänheten och beslutsfattare om parkens värden, omsorg om parken samt finansiering av fortsatt utveckling.

Målet var att visa på hur Nationalstadsparken kan utvecklas och bevaras på ett hållbart sätt för kommande generationer med en balans mellan olika samhällsintressen. Målet var också att deltagarna skulle få med sig ett vidgat perspektiv på förutsättningarna för utveckling och bevarande av parken och dess värden. Hur parken lever vidare och utvecklas från generation till generation. Utgångspunkterna för symposiet var att synliggöra och tydliggöra vad parken kan göra för oss och vad vi kan göra för parken. Att visa på att om vi tar hand om parken tar den hand om oss. Att belysa vikten av och förutsättningar för parker i städer som växer. Hur natur, kulturhistoria, hälsa, upplevelser och folkpark för stockholmarna vävs samman liksom tradition och förnyelse. Men också att diskutera och reflektera kring läget i parken. Hur håller den för fler besökare i en växande stad? Vilka utmaningar finns kring miljö- och klimatfrågor, slitage och parken som besöksmål? Och hur kan finansieringen av parken säkras?

Ett flertal experter inom olika områden samt politiker bjöds in för att belysa och diskutera dessa olika perspektiv och cirka 200 särskilt inbjudna gäster med H.M. Konungen och H.K.H. Kronprinsessan Victoria i spetsen kom för att delta.

Symposiet

År 1995 invigdes Kungliga nationalstadsparken. Tre kungliga parker som fick ett samlat skydd som Kungliga nationalstadsparken. I sydost med norra och södra Djurgården, den gamla Jaktparken. Skapad av Johan III och utvidgad av Karl XI. Kring Brunnsviken och Haga med Gustav III:s engelska parklandskap, skapat för lust och nöje.

Och i nordväst Ulriksdals slott med sin barockpark och gamla tallskog. På gångavstånd från Stockholms city bevarades för framtiden en tjugo km lång grön lunga fylld av natur- och kulturvärden. År 2025 firar parken 30-årsjubileum.

Symposiets inramning gav en god illustration av Nationalstadsparkens förening av natur- och kulturvärden. I norr Ladugårdsgärdes vidsträckta ängar med lärkor och lyckliga hundar, i söder Djurgårdsbrunnskanalen med skäggdoppingar, gåsfamiljer och flanörer på Folke Bernadottebron. Och så själva lokalen, museets nya träbyggnad Wisdome Stockholm som fick det prestigefyllda Kasper Sahlin-priset 2023. Ett pris som delas ut varje år av Sveriges Arkitekter till ett svenskt byggnadsverk av hög arkitektonisk kvalitet.

Bild 1. Folke Bernadottes bro. Foto. Raphael Stecksén.

H.M. Konungens tal vid Kungliga nationalstadsparken 30 år – från generation till generation

I sitt välkomstanförande betonade H.M. Konungen det månghundraåriga kungliga ansvaret för att värna parkens värden.

Bild 2. H.M. Konungen talar på symposiet. Foto. Peter Nordahl

Fru statsråd. Mina damer och herrar,

Varmt välkomna till Kungliga Djurgården!

Tack för att ni har kommit hit idag för att tillsammans med oss hylla Nationalstadsparken – denna gröna oas mitt i hjärtat av vår huvudstad!

Det kungliga ansvaret för parken går tillbaka till medeltiden och har genom åren tagit olika former. 1809 fick Karl XIII ansvaret för Kungliga Djurgårdens "förbättring och förskönande". Ett arbete som gått i arv till mig och min familj. Att bevara och utveckla de kungliga parkerna för våra besökare är idag en central del i Hovets verksamhet.

Under de senaste åren har mycket hänt här i Nationalstadsparken. Prinsessan Estelles skulpturpark berikar numera Djurgården med sina uttrycksfulla konstverk. Och Folke Bernadottes bro över Djurgårdsbrunnsviken har blivit ett älskat inslag i stadsbilden. Bron blev dessutom vald till Årets Stockholmsbyggnad 2020 av stockholmarna själva.

Mina damer och herrar,

Nationalstadsparken är en fristad för den biologiska mångfalden. Den gröna korridoren från Djurgården till Ulriksdal är en viktig vandringsväg för djur och insekter. Mer än 100 fågelarter häckar här varje år och i Nationalstadsparkens hundraåriga ekar lever över tusen insektsarter!

Förutom att vi måste skydda de gamla ekarna för framtiden, behöver vi också plantera nytt. Det gläder mig därför att återplanteringar genomförs i Nationalstadsparken, bland annat där vi befinner oss nu. Hundra nya träd kommer att göra parken ännu vackrare och öka den biologiska mångfalden.

Här i Nationalstadsparken förekommer även många sällsynta växtarter. Bland dem finns den rödrosa knippnejlikan på Beckholmen, misteln som trivs i trädtopparna i Bergianska trädgården, och backsippan som varje vår färgar Kvarnkullen lila.

Mina damer och herrar,

Nationalstadsparken är en viktig del av vårt ekosystem, men också av vår kulturhistoria. Genom århundraden har denna plats varit en scen för berättelser som kommit till uttryck i allt från musik och arkitektur till konst och litteratur.

Låt oss alla ta ansvar för Nationalstadsparkens framtid genom att säkerställa att den förblir en plats för alla – för gemenskap, natur- och kulturupplevelser, från generation till generation.

Tack!

Bild 3. Ek - höst. Foto. Johan Sjölander.

Det historiska perspektivet

Om tillblivelsen av parken och vägen fram till idag - Så började det

Henrik Waldenström, projektledare och initiativtagare till parken.

Nästan 600 år har gått sedan Karl Knutson Bonde år 1452 bytte till sig Södra Djurgården av Klara kloster. Då var syftet att trygga kungliga slottets matförsörjning och Djurgården fungerade länge som kornbod åt hovet. Under seklerna har Stockholms kungliga parker – Nationalstadsparkens olika delar – rönt olika öden och haft skilda funktioner. Djurgården blev Jaktparken, med start på Gustav Vasas söners tid och storhetstid under Karl XI och kungarna därefter.

Kring Brunnsviken skapade Gustav III sin gustavianska park, där hans vänner byggde vackra villor med namn som minner om hans italienska resa 1783–1784. Ulriksdal är den nordligaste av de ingående parkerna. Greve Jacob de la Gardie skapade här ett säteri kring 1640 och gav det namnet Jakobsdal. Kungligt blev det under Fredrik I som ändrade namnet till Ulriksdal efter sin hustru Ulrika Eleonora. På Djurgården väckte kung Oskar II:s generositet med tomter och bygglov till villor på södra Djurgården i slutet av 1800-talet oro bland parkens vänner. 1906 skrev Olof Palmes farfar Sven Palme en riksdagsmotion. ”Byggande av tomter på södra delen får inte ske så att Djurgårdens egenskap av öppen park må lida.”

I slutet av 1980-talet var det Henrik Waldenström som först såg det samlade hotet och fick med sig Världsnaturfonden WWF på ett initiativ. I sitt anförande på 30-årssymposiet om arbetet för att skydda parken gick han tillbaka till 1900-talets början. Efter Sven Palme motionerade även riksdagsmannen Karl Starbäck om ett skydd. 1913 föreslog han att man skulle göra en naturlig park av Djurgården. Innanför gränsen skulle allting för all framtid ska bevaras.

Så blev det inte och den växande staden fortsatte att trycka på med ständigt nya projekt. Att Henrik Waldenström kom att engagera sig var något av en slump. Han råkade få se hur mycket byggen som projekterades runt Brunnsviken. ”Det skulle byggas i volym hundra skyskrapor runt Brunnsviken. Jag tänkte, ’i det här området på Norra Djurgården är jag ju född. Där kan man inte bygga’. Vad gör man då? Kanske en fågelinventering gör susen, när alla får reda på hur många fåglar det finns här?”

”Så Henrik Waldenström och hans ornitologvänner startade Projekt Djurgården för att kartlägga fågellivet. Av en slump inventerade de även Haga och Ulriksdal som visade sig ha lika rikt fågelliv. Då föddes tanken

på ett samlat skydd och arbetsnamnet "Kungliga Gröna Bältet", förkortat "KGB". Namnet fick på goda grunder vila i frid, men tanken hade slagit rot.

Bild 4. Isbladsviken, häger. Foto. Länsstyrelsen Stockholm

Henrik Waldenström kontaktade ståthållaren Harald Schmidt och manade honom att skydda Djurgården, Haga och Ulriksdal, sammantaget. Svaret blev: "Gör det själv." Eller snarare, Henrik Waldenström fick ett uppdrag att utreda frågan. Resultatet blev rapporten "Ekoparken", med devisen "Värna, Vårda, Visa". Den tänkta parkens namn var nu Ekoparken, eller Stockholms Ekopark.

"Rapporten skickades ut från slottet vilket är intressant," berättade Henrik Waldenström. "Och det tog skruv." Nu skrev Miljöpartiet en riksdagsmotion. Och Världsnaturfonden WWF startade Projekt Ekoparken WWF, där Henrik Waldenström sedan skulle arbeta i 30 år.

Det växte också fram en bred folkrörelse till stöd för parkerna. I maj 1991 träffades 22 föreningar som ställde sig bakom tanken på Ekoparken. I riksdagen låg nu tre motioner om skydd av parkerna, två som handlade om Haga-Brunnsviken och en om Ekoparken. Utskottet skrev positivt om dem men motionerna avslogs likafullt.

Nu intensifierades kampen, framför allt från de ideella krafternas sida. Tre ledande aktörer tonade fram – Förbundet för Ekoparken där Richard Murray idag är ordförande, Kommittén för Gustavianska parken med Peter Schantz i täten, och så Världsnaturfonden där Henrik Waldenström var engagerad, med starkt stöd av generalsekreteraren Jens Wahlstedt.

Biträdande miljöministern Görel Thurdin, ansvarig för planfrågor i Bildtregeringen, spelade en avgörande roll. Hon hade bland annat efter att ha guidats en morgon på Norra Djurgården av Henrik Waldenström – blivit övertygad om att parkerna behövde ett samlat skydd. Frågan var hur.

Bild 5. Görel Thurdin och Henrik Waldenström. Foto. Henrik Ekman.

Från de styrande lokalpolitikerna mötte hon misstro. Här ska inte komma en centerpartist från Norrland och tala om för oss hur vi ska sköta stan. Tanken på ett skydd för parkerna sågs som en våt filt över Stockholms utveckling. Görel Thurdin för sin del deklarerade i TV att hon som norrlänning förväntade sig att stockholmarna skulle ta hand om hennes huvudstad, på samma sätt som de krävde att folk i norr skulle bevara deras älvar. För att komma vidare gjorde Görel Thurdin ett drag som skulle visa sig viktigt. Solna och Stockholm fick i uppdrag att visa hur de värnar natur, kultur och friluftsliv i de kungliga parkerna. Det blev en rapport som ledde framåt. En av hennes tjänstemän, Erik Casten Karlberg, kläckte idén om en särskild lag till skydd för en "nationalstadspark", som Görel Thurdin gjorde till sin. Och hon fick med sig hela regeringen.

Henrik Waldenström, som alltså myntat devisen "Värna, vårda, visa" redan i den allra första inventeringsrapporten, förstod att parken behövde ett brett stöd för att ha en chans. Det fordrade att folk hittade dit och fick se allt det fina. "Jag träffade Strömmabolagets vd och vi började med turism i parken innan den fanns, för att skapa ett mentalt skydd. Vet man om det vill man att det ska bevaras." Bland annat ordnades gratis sightseeing på Brunnsviken.

Hösten 1994 blev det regeringsskifte och Görel Thurdin fick avgå innan hennes proposition om en nationalstadspark hunnit behandlas. Men den togs om hand av hennes efterträdare Anna Lindh och antogs av riksdagen.

Den 19 maj 1995 var det dags för invigning av världens första nationalstadspark. I stället för att klippa band skulle kung Carl Gustaf släppa tre duvor, som dagen till ära fått namnen Värna, Vårda och Visa. Allt gick bra – utom att "Värna"-duvan valde att landa på marken och vandra i väg, i stället för att som tänkt flyga tillbaka till Riksmuseet. Den park som riksdagen till slut klubbade blev 27 km² eller 2 700 hektar stor. Det är nästan åtta gånger så stort som Central Park i New York. 2009 döptes parken, som dittills kallats Ekoparken, om till Kungliga nationalstadsparken.

Bild 6. H.M Konungen inviger Nationalstadsparken 1995. Foto. Henrik Ekman.

De ideella organisationernas kamp kröntes med framgång. Det blev ett samlat skydd för de kungliga parkerna. Idag är de flesta tacksamma för det, särskilt som vi lärt oss alltmer om grönytornas betydelse i ett förändrat klimat, betonade Henrik Waldenström.

Ordet ekosystemtjänster förekom knappast när striden stod het om parkens öde, även om stora grönområdets värde för hälsa och välbefinnande i en stad förstås av argument som fördes fram. Idag används ordet flitigt och ekosystemtjänsterna väger tungt när natur ska skyddas i en värld där människornas krav på livsrum obönhörligt växer. Det är tjänster som är gratis men ovärderliga. Det kan vara vattenrening eller pollinering. Det kan vara klimatreglering. Gröna

städer med stora parker är väsentliga för att mildra effekterna av skyfall och värmeböljor. ”Städer behöver stora parker”, underströk Henrik Waldenström. ”Det är inte alla som håller med om det. Stockholms handelskammare vill bebygga Lill-Jansskogen för att få pengar till en motorled mellan Nacka och övre Gärdet. Det hotar parken eftersom man måste upphäva lagen om parken, och man måste upphäva den kungliga dispositionsrätten. Jag är emot detta, och vill man veta varför kan man läsa rapporten ‘Grönare städer är framtidens städer’ från WWF.”

Parken banade väg för milleniemålen

Sara Borgström, lektor och docent i hållbar stadsutveckling, Institutionen för hållbar utveckling, miljövetenskap och teknik, KTH.

Nationalstadsparken med alla sina värden är det sällsamma resultatet av ett flertusenårigt samspel mellan människa och natur. Det är viktigt att komma ihåg, underströk Sara Borgström när hon talade om 25 år av tvärvetenskaplig forskning i Nationalstadsparken.

Hennes arbete har handlat om frågor som hur grönområden bidrar till hållbar stadsutveckling och ger städer som vi mår bra i.

Det började med att Nationalstadsparken blev ett av de två svenska områden som ingick i FN:s forskningsprogram Millennium Ecosystem Assessment (det andra var Kristianstad Vattenrike). Syftet bakom forskningen är att förstå samspelet mellan människa och natur. Studierna visar att en fungerande natur är förutsättningen för stockholmarnas och andra stadsbors hälsa och välfärd. Resultaten banade väg för det helhetsperspektiv som ligger till grund för de globala milleniemålen, och för begrepp som ekosystemtjänster, enligt Sara Borgström.

”För 25 år sedan hade jag precis påbörjat min forskarutbildning, under handledning av Thomas Elmqvist på Stockholms universitet. Parken var både ett studieområde för mig och en viktig oas för återhämtning i vardagen.” Om detta är hon inte ensam. Enligt hennes egen överslagsberäkning är det 52 000 studenter och 8 000 forskare från hela världen som har parken som sitt närmaste grönområde.

Det uråldriga samspelet mellan människa och natur som gett Nationalstadsparken dess höga natur- och kulturvärden fortsätter men befinner sig också i ständig förändring. ”Vi människor ändrar behov, beteenden och prioriteringar. Klimatet förändras. Staden utvecklas. Pandemin var en bra påminnelse om att ingenting är beständigt. Alla människor som använder och njuter av parken har chansen att samskapa den och då också vara en del av förändringen.” En stor utmaning är då att vi måste samsas. Allt fler önskar sig alltmer från

städernas närmaste grönområden. Önskelistan spänner över allt från avkopplande naturupplevelser med fåglar, bär och svamp till träning, sport och hundrastning. Till det kommer sådant som luft- och vattenrening, jordbruk, skogsbruk och klimatnytta. ”Den här önskelistan är inte specifik för Nationalstadsparken, men det är några av de saker som vi hoppas att städernas grönområden ska kunna ge. Listan tar aldrig slut. Vi vill så väldigt mycket och vi är olika.”

Inom Sara Borgströms forskningsområde talar man om en pågående förtätning av stadsnaturen. Hur ska man få det att fungera när människor har så mycket önskemål?

”Att finna vägar så att folk kan samsas med varandra och med naturen är den stora utmaningen. Det är lätt att fastna i intressekonflikter.” Ett bra samspel bygger på goda relationer, både till varandra och till naturen runt omkring. Forskning kring den omställning som behövs för att hantera dagens stora kriser visar att grunden är att återskapa relationer.

”De som kämpade för att parken skulle bli till hade och har en stark relation till parken. Vi som står här idag har vår relation till parken på ett eller annat sätt, och det är en bra början. Frågan är hur vi håller liv i det och nyskar dessa relationer. Det är avgörande för att vi ska fortsätta att bry oss om. En svårighet i sammanhanget är att vi är alldeles för bra på att vara huvudfotingar, jättebra på att använda hjärnan men inte våra andra sinnen lika mycket. Jag är forskare och själv ett lysande exempel.”

Bild 7. Ekollon. Foto. Johan Sjölander.

Själva symposiet är också ett bra exempel, tyckte Sara Borgström, med tal om parken "men utan att vi känner parken med våra händer och fötter, hör dess ljud eller fångar upp dess dofter." Därför bar hon själv med sig några ekollon i fickan, för att inte glömma sin relation till parken och varför just hon stod där.

Summerande samtal

"Ja, hur gör man det? Frågade moderator Charlotte Permell. Vi är många här men det saknas också många. Jag saknar barn och ungdomar. Jag saknar faktiskt äldre också. Parken kanske måste bli synlig på andra platser än där den faktiskt är. Skulle vi kunna sälja in parken i Mall of Scandinavia? Det finns exempel runtom i världen. I Berlin, t ex, saluför man naturen i tunnelbanan. Och skyltar! Ser man på Stureplan att man kan ta sig till den här parken? Eller ser man det först på andra sidan Djurgårdsbron?"

Bild 8. Norra Djurgården. Foto. Lars-Gunnar Bråvander.

Henrik Waldenström fick frågan hur han tycker lagen fungerat.

"När den kom verkade den väldigt stark. Man får inte skada parkens värden. Men nu kom en chockartad grej... man river ett skyddat vattentorn och bygger ett nytt signerat Gert Wingård. Lill-Jansskogen blir en byggarbetsplats under 6-7 år. Hur stark är parken då? Om allt annat är viktigare än det gröna rinner parken ut som ett timglas."

Vad kan parken göra för oss?

Inslag och samtal utifrån olika perspektiv om vikten av parker i städer som växer och hur vi skapar förutsättningar för bevarande och utveckling.

Städer behöver stora parker

Thomas Elmqvist, professor vid Stockholm Resilience Centre, Stockholms universitet,

Thomas Elmqvist har i över tjugo år haft Nationalstadsparken som studieobjekt i sin tvärvetenskapliga forskning som rönt internationell uppmärksamhet. I sitt anförande om vad parken kan ge oss lyfte han fram de ekosystemtjänster som blir allt viktigare när klimatet förändras. Han tog avstamp i ett perspektiv som utvecklats av IPBES, FN:s mellanstatliga panel för ekosystem och biodiversitet. Den har myntat de tre dimensionerna Natur för natur, Natur för kultur och Natur för samhället. "Ibland kan man tro att det finns motsättningar mellan de tre dimensionerna, men man kan också finna starka synergier."

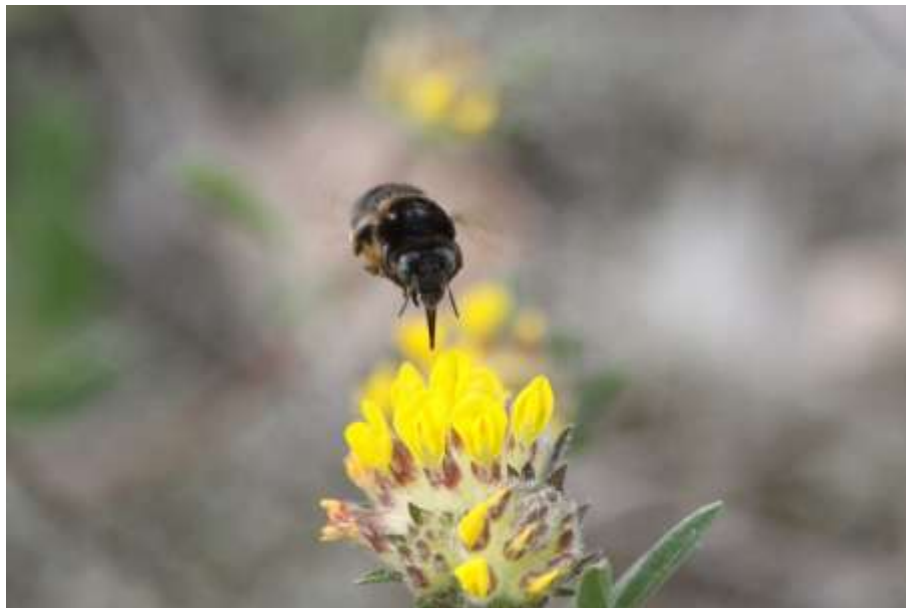

Bild 9. Svartpälsbi. Foto. Länsstyrelsen Stockholm.

Natur för natur handlar just om åtgärder för att stärka biologisk mångfald, som en bas under de övriga värdena. Det finns ett stort ansvar för städer runtom i världen att ta det här på allvar. En rapport för några år sedan ("Nature in the Urban Century") visar att om några decennier kommer 40 procent av världens skyddade områden att ligga nära eller vara omgivna av städer.

”Det innebär att hundratals städer i världen kommer att sitta med nationalstadsparker och vara intresserade av hur Stockholm har hanterat det här och vilken erfarenhet som finns efter 30 år.” Stockholm har mycket att vinna på att vara med i denna globala diskussion, ansåg Thomas Elmqvist.

Bild 10. Bergianska trädgården. Foto Länsstyrelsen Stockholm.

Dimensionen Natur för samhället har diskuterats mycket. Det är här vi finner de aktuella begreppen ekosystemtjänster och naturbaserade lösningar. ”Det här är ett område där naturen verkligen gör nytta och ibland kan man också räkna om det i ekonomiska värden. Exempelvis hur man sänker sjukvårdskostnader eller energikostnader. Och vilken roll naturen spelar inte minst i klimatomställningen, för att minska effekterna av värmeböljor och risken för översvämningar.” Värmeböljor är en alltmer akut fråga. När symposiet hölls i början av juni 2025 plågades södra Europa av extrem värme. Under sådana perioder kan möjligheten att söka skugga vara livsviktig, och det finns många vetenskapliga studier som visar betydelsen av vegetation för hälsan.

Thomas Elmqvist lyfte fram en studie som analyserat fyra olika värmeböljor i Los Angeles. Resultaten visar entydigt att om man ökar krontäckningen i staden får man färre besök på akutmottagningarna. Vid värmeböljan 2010, då det var mycket varmt och torrt, var det bara hälften så många besök på akuten i de områden som hade gott om träd.

Bild 11. Operan i Haga. Foto Länsstyrelsen Stockholm.

Natur för kultur finns det ett överflöd av exempel på från Nationalstadsparken. Allt från kolonilotter till kulturinstitutioner och monument. Och all poesi och musik – Bellman! Nationalstadsparken rymmer en rik kulturhistoria. Världen över börjar människor upptäcka den här rikedom i städer. Många festivaler lyfter fram kopplingen mellan människa och natur i staden som ett viktigt kulturarv att förvalta. Thomas Elmqvist ser Nationalstadsparken som ett utmärkt exempel på IPBES tre dimensioner.

”Och jag skulle också vilja hävda att Nationalstadsparken är globalt unik eftersom alla de tre värdena är så rikt representerade, ett 2 700 hektar stort mosaiklandskap med skogar, gräsmarker, våtmarker, rinnande vatten... och rikligt med kulturskatter. Så jag tycker att när vi nu firar Nationalstadsparken 30 år kan svenskar i allmänhet och stockholmarna i synnerhet känna sig oerhört stolta!”

Parken en plats för arkitektoniska möten

Martin Rörby, fil. dr. arkitekturhistoriker och ledamot av Konstakademien.

De rika kulturvärdena är inte minst arkitektoniska. Samtidigt kommer nya byggprojekt ofta i konflikt med andra intressen i parken. Hur kan och bör arkitekturen samspela med parken? Den eviga frågan var ämnet för presentationen av Martin Rörby. Eller med hans egna ord:

”Mitt tema är egentligen Nationalstadsparken som en klangbotten för arkitektoniska möten.”

Bild 12. Gustav III paviljong. Foto. Länsstyrelsen Stockholm.

Parkens klassiska byggnadsminnen är idag självklara byggnader, som Hagapaviljongen, ritad av Olof Tempelman med detaljerade anvisningar av Gustaf III, eller Gustaf Mauritz Armfelts sommarhus Villa Frescati av Louis Jean Desprez. Båda från 1790-talet.

”Det intressanta är att arkitekturen alltid, oavsett tiden när den har tillkommit, haft att förhålla sig till det naturliga men i än högre grad det av människan danade landskapet. Kulturlandskapet.” Byggnaderna är utformade som de är för att de ligger just där de ligger. Brunnsvikens vatten gick högre när Hagapaviljongen byggdes och stranden låg betydligt närmare huset. Armfelts villa planerades i ett högt läge med fri vy över sjön, långt innan Roslagsbanan skar av utsikten.

I parken finns byggnader från många tider, bland annat några kända konstmuseer. Thielska galleriet heter egentligen Villa Eols kulle. Ernest Thiel lät Ferdinand Boberg rita huset i början av 1900-talet uppe på Eols kulle vid Blockhusudden där det alltid blåser. Eol var romarnas namn på Aiolos, vindarnas gud i antikens Grekland.

Ett annat exempel är Carl Eldhs ateljé i Bellevueparken, ritad av Ragnar Östberg något senare. ”I det fallet var det så att Östberg, men framför allt Carl Eldh inte ville att byggnaden skulle göra något väsen av sig. Han hade möjlighet att bygga på högsta punkten i Bellevueparken men ville ha den nerpuffad så att den inte skulle göra väsen av sig. Den skulle se ut mer som de gamla uthusbyggnaderna till Paschens malmgård. Det var mycket medvetna val.”

Bland parkens kulturskatter finns också de riktigt stora objekten. Olympiastadion från 1912, ritad av Torben Grut, var från början tänkt som en provisorisk byggnad i trä men blev något helt annat. ”Den är faktiskt den första olympiabyggnad som byggdes med arkitektoniska ambitioner. Stockholms stadion satte i gång alltihop. Sedan följde Fågelboet i Peking och allt annat.

Bild 13. Naturhistoriska riksmuseet. Foto. Länsstyrelsen Stockholm.

Den väldiga solitären Naturhistoriska riksmuseet betraktas som en av Sveriges finaste jugendbyggnader, ritad av Axel Anderberg. ”Den blir ofta bortglömd. Ligger lite off, och känns kanske främmande i omgivningen. Men samtidigt gör den tillsammans med Vetenskapsakademien väldigt mycket för det här parklandskapet.”

1930-talet bidrog med byggnader som Sveaplans flickläroverk. Det var en viktig byggnad, ritad av de framstående funkisarkitekterna Nils Ahrbom och Helge Zimdal. Skolan var ett av de läroverk som skapades så att kvinnor skulle kunna bli statliga tjänstemän. Ett annat inslag från trettioalets funkis är Gärdet och Tessinparken, en kultiverad park som idag ingår i Nationalstadsparken liksom bostadsområdet.

Och så finns de senare tilläggen som kanske inte är lika självklara för alla att älska. ”Wennergrens center som står där som ett utropstecken i änden av Sveavägen, och på något sätt tar fatt i den gamla kungstanken på Sveavägen och kopplingen till slottet, även om den inte är alldeles tydlig. Men där ligger det ändå. Sune Lindström och Alf Bydén ritade huset i början på sextioalet.” Ett kanske ännu mindre älskat hus är

Södra huset, universitets turkosa glashus i Frescati, som David Helldén ritade och som stod färdigt 1971. Enligt Martin Rörby förhåller sig även det omdiskuterade glashuskomplexet till landskapet omkring. Helldén fick uppdraget för att hans skapelse med sina glasväggar som speglade himlen blev ett slags icke-byggnad, vilket sågs som önskvärt.

Bild 14. Aula Magna, Stockholms Universitetet. Foto. Agneta Hollström.

Även sedan Nationalstadsparken invigdes 1995 har det tillkommit bemärkta byggnadsverk. Ralph Erskines Aula Magna från 1997 förhåller sig också till parken, till den grad att huset faktiskt väjer för de gamla kungliga ekarna intill. Alba Nova som Henning Larsen ritade ingår också i det universitets- och högskolekluster som är en del av parken idag.

Och så det nya hus på Tekniska museet där symposiet hålls. "Vi sitter idag i en magnifik byggnad, ritad av Elding Oscarson. Det fick Kaspar Sahlin-priset, det finaste pris en byggnad kan få, för ett par år sedan. Vi såg även Folke Bernadotte-bron, av Henrik Rundquist. Nya tillägg som också adderar värden till den här parken."

Martin Rörby betonar avslutningsvis att Nationalstadsparken inte bara är den biologiska mångfalden och ett grönområde av stor betydelse för stockholmarnas hälsa. "Den är också ett arkitekturmuseum i fullskala, och även i den egenskapen något som faktiskt är världsunikt.

Fler besökare höjer värdet

Alexander Ståhle, stadsbyggnadsforskare, KTH

Alexander Ståhle har som debattör provocerat en del parkvänner med sitt stöd för stora byggprojekt alldeles utanför parkens gränser. I sitt

anförande tog han chansen att förklara varför fler besökare är bra för parken. Allting började med han fick i uppdrag att inventera Nationalstadsparkens rekreations- och friluftsliv, vilket utvecklades till en inventering av alla grönytor i Stockholms stad. ”Jag fick en fantastisk sommar, då jag fick uppleva hur folk levde i sina parker. Det ledde till Stockholms sociotopkarta, tillsammans med landskapsarkitekt Anders Sandberg som senare blev min mentor.”¹

Sociotopskartan visar parkens bruksvärden. Hur människor får användning av den på olika sätt. Inom nationalekonomisk forskning talar man även om andra typer av värden, inte minst ekonomiska bytesvärden. Existensvärden, som kulturhistoria och biologisk mångfald, är svåra att kvantifiera. ”Men jag vill ändå lyfta det faktum som nyss nämndes här, ju fler som använder parken, desto värdefullare blir den.” Dessa värden går enligt Alexander Ståhle att mäta på olika sätt, bland annat i ekonomiska termer. Nationalstadsparkens värden skapar till exempel mycket stora fastighetsvärden på omgivande fastigheter. ”Och det är ett faktum att ju fler som bor och arbetar kring parken, ju fler kvadratmeter, desto värdefullare blir parken också. Det här finns det mycket forskning på internationellt.”

Bild 15. Tivolihalvön. Foto. Can Burcin Sahin.

Då är frågan om fler besökare är ett hot mot parken? Kommer slitaget att öka så att värdena minskar? Alexander Ståhle anser inte det. Han hävdade att Nationalstadsparken och inte minst Djurgården är ett fantastiskt exempel på hur man kan förena ett högt besöksstryck med

¹ <https://www.spacescape.se/project/park-och-naturtillgang-i-stockholms-stad/>

höga naturvärden och kulturvärden, och pekar på till exempel Isbladskärret. "Vi bör välkomna stadsutvecklingen kring Nationalstadsparken. Vi behöver inte vara så oroliga för själva parken. Den är skyddad nu. Ett utökat, väl utformat, gestaltat stadsbyggande kring parken kommer egentligen bara att öka dess värde. Loudden, Norra Djurgårdsstaden, Hagastaden, i Solna... Bergshamra – alla de stora stadsbyggnadsprojekt som faktiskt finns runt Nationalstadsparken."

De verkliga hoten är enligt Alexander Ståhle i stället utbyggnaden av infrastruktur och biltrafikens ökning, till exempel Östlig förbindelse med allt var den innebär. "Det är nog det mest konkreta hotet mot parken idag."

"Så låt oss välkomna stadsutvecklingen kring parken och alla nya besökare som kan få uppleva den här fantastiska miljön, och bli de som kan skydda parken i framtiden."

En park för alla sinnen

Marcus Hedblom, professor i landskapsförvaltning, SLU i Uppsala

Marcus Hedblom bjöd in symposiets deltagare till sinnenas värld i parken, med lukter och fågelsång. Fokus för hans forskning är hur delarna hänger ihop, och hur vi kan förena de värden som finns för biologisk mångfald med hälsa och välmående.

Vi människor är komplexa varelser och det är inte så lätt att veta hur delarna hänger ihop. Marcus Hedblom sammanfattade kunskapsläget: Grönska uppmuntrar oss att ge oss ut och röra på oss. Växtligheten underlättar återhämtning vid psykisk ohälsa och lindrar stress.

Viktigt för vår hälsa är förstås också att träd och grönska dämpar effekterna av extremväder.

"Det finns många 'moderatorer' som påverkar om vi kommer ut. Vädret förstås. Tillgängligheten – om det finns bänkar och stigar. Hur området förvaltas. Upplevs det som säkert? Är det dyrt att ta sig dit? Sociala normer kan också påverka, liksom ålder och kön. Om vi är vana från vår uppväxt att vara i naturen." Avståndet till närmaste grönområde är en viktig faktor. 57 procent av allt friluftsliv sker inom två km från bostaden. "Då har kvaliteten på grönområdena där vi bor jättestor betydelse."

Ofta talar vi om grönområdenas betydelse illustrerat med bilder. Men vi upplever naturen med alla våra sinnen, betonade Marcus Hedblom och visade en bild på en tegelvägg. På en sjukhusavdelning i USA såg man att patienterna på vissa avdelningar av okänd anledning tillfrisknade

snabbare än andra. Den enda förklaringen man hittade var att patienterna på dessa avdelningar såg träd utanför.

”Sedan har forskningen fortsatt, och man har sett att det är något i naturligheten och grönskan som gör att vi återhämtar oss mer. Det har blivit en policy som nu implementeras på många håll och kallas 3 – 30 – 300. Du ska se tre träd från där du bor. Du ska ha en 30-procentig trädäckning. Och du ska ha 300 meter till ett område med träd.”

När vi pratar om ljud gäller det ofta något negativt, påpekade Marcus Hedblom. Vi ska minska bullret. ”Det fick oss att fundera. Folk säger att naturens ljud får dem att uppleva något positivt. I topp ligger fågelsång, följt av regndroppar, följt av lövsus. Men ingen hade tittat på vilka sorters fåglar. Vi hittade en studie där en finsk professor spelat trutljud och måsljud på 90 dB och sett att studenterna tyckte det var lite obehagligt. Så vi gick vidare, och spelade upp olika kombinationer av våra vanligaste fåglar.” Försökspersoner var ungdomar i Göteborg, Young urban people. De tyckte det var skönt att lyssna på gråsparvar som tjattrade. Ännu mer positivt var mer melodiska fåglar som lövsångare. ”Det här var vad folk trodde och tyckte. Sedan tänkte vi att vi tar in det här i ett labb. Hur reagerar man fysiskt på intrycken?”

Bild 16. Koltrast i nyponbuske. Foto. Henrik Ekman.

Försökspersonerna bjöds in till laboratoriet. Där fick de ta på sig fysiologisk mätutrustning, innan de med hjälp av VR-apparatur försattes i tre olika miljöer, ren stadsmiljö, park och skog som de fick uppleva med flera sinnen. Medan ögonen registrerade var de befann sig kunde öronen fånga upp trafikens buller eller fåglarnas sång. De fick även känna på lukter: Gummi, tjära och diesel i staden, gräs i parken

och svampar i skogen. ”Sedan stressade vi upp dem med milda elchocker (vi hade etisk prövning för det...). Vad vi såg var att stressnivåerna inte alls gick ner i stadsmiljöerna, men ner ungefär lika fort i parkmiljöerna och skogen.”

På forskarnas frågor svarade försökspersonerna att ljudet av fågelsång och synintrycken var det som skänkte lugn. ”Men när vi tittade på resultaten var det lukterna som påverkade mest. Det pratar vi inte så mycket om i samband med stadsbyggnad.”

Marcus Hedblom betonade att vi måste se till kombinationen av våra sinnen. Frågan är hur det ska gå till. Hans råd låter självklara: ”Förvalta våra parker och skogar för rekreation och rörelse. Barnen är ju bra på att uppleva med alla sinnen. Förvalta varierande miljöer. 52 procent av det som är grönt i våra städer är fortfarande gräsmattor. Förvalta för alla sinnen. Se till att vi har de här kvaliteterna, för har vi det för de andra organismerna så påverkar det oss positivt också!”

Summerande samtal

Till det summerande samtalet med de tidigare talarna var även **Daniella Waldfogel**, vd för Stockholms handelskammare, inbjuden. Moderator Charlotte Permell frågade henne hur viktig Nationalstadsparken är för näringslivet. ”Du talar ju ofta om att Stockholm ska bli Europas mest attraktiva stad?”

Bild 17. Panel summerande samtal. Foto. Peter Nordahl.

Daniella Waldfogel pekade på hur villkoren förändrats för arbetsgivare som vill locka till sig de främsta medarbetarna. Tidigare flyttade människor dit där företagen fanns och trivdes. Idag är det tvärtom.

I jakten på kompetens får företagen flytta dit där människor vill vara och kunna stanna kvar över hela sin livscykel.

”Här utgör Nationalstadsparken, med dess oändliga värden, en fantastisk magnet. Något som andra europeiska städer inte har. Kulturella värden, naturvärden och rekreationsvärden i världsklass. Det här är något som man från näringslivshåll håller väldigt högt, en strategisk resurs för att locka talanger och besökare till vår huvudstadsregion. ”Daniella Waldfogel dementerade att Handelskammaren skulle vilja bygga i Lill-Jansskogen för att få pengar till Östlig förbindelse. ”Det stämmer absolut inte.”

Däremot var hon öppen med sitt stöd för den omstridda motorleden mellan Gärdet och Nacka.

”Vi ser ett Stockholm som växer och är i rörelse och som kommer att befolkas med fler människor de kommande åren. Utöver tunnelbaneutbyggnaden är det också ansvarsfullt att man ser till att få flöden så man kan leda trafiken runt staden – Östlig förbindelse.

Charlotte Permell: ”Det är alltså viktigt för Handelskammaren att bevara Nationalstadsparken?”

”Bevara och utveckla parken, i samklang med de skyddsvärden som finns naturligtvis. Fylla den med ännu fler stockholmare och med ännu mer stolthet.”

”Parken är alltså viktig för företagen i Stockholm. Kan näringslivet hjälpa till med den fortsatta skötseln och utvecklingen av Nationalstadsparken?”

”De kommande 30 åren kan handla mycket om aktiv samverkan för att förädla värdena i parken. Här tror jag definitivt att näringslivet skulle kunna ta ett kliv framåt. Det första man behöver göra är att sätta en ännu tydligare identitet för parken, så att fler stockholmare känner stolthet. Jag tror det är få som vet var parken börjar och slutar, eller att det ens är en Nationalstadspark.” Daniella Waldfogel tror att näringslivet skulle kunna bidra på flera sätt, till exempel med kommunikationsinsatser från skyltar till större digitala grepp. ”Sedan tror jag att man kan aktivera parken under fler säsonger. Under sommaren är det hårt tryck, men under vinterhalvåret är parken lite underutnyttjad. Här skulle näringslivet kunna bidra lite tillfälligt genom att adoptera platser, bidra med infrastruktur – bänkar, guider, vinterbonade stigar och så vidare. Slutligen tror jag också att näringslivet skulle kunna komma in i sponsorskap och partnerskap kring parken.”

Alexander Ståhle har ibland talat om Södra Djurgården som Stockholms Central park. "Tycker du att Norra Djurgården borde gå samma väg," undrade Charlotte Permell.

"Alla platser är unika och ska behandlas efter sina förutsättningar", var svaret. "Till exempel behöver inte Stockholm Östlig förbindelse."

Alla de här områdena står inför olika utvecklingspotential beroende på vilka projekt som planeras, påpekade Alexander Ståhle. "Vi har ju Norra Djurgårdsstaden. Vi har hela Hagastaden. Miljarder investeras i de här stadsbyggnadsprojekten. Självklart kommer de inte bara levandegöra närliggande parkyta. Det finns också en finansieringsmöjlighet. Man kan i exploateringsprojekt medfinansiera park- och gatumiljöer på ett hållbart sätt, så görs runtom i världen. Alla fastighetsägare runt parken borde se sitt ansvar och sitt medvärdesskapande."

Charlotte Permell frågade Martin Rörby om byggandet runt omkring parken borde ta större hänsyn till dess karaktär? "Det sticker ju upp här och var?"

"I all arkitektur, även historiskt, har vissa byggnader fått ta för sig och vara ett slags ikoner eller riktmärken. Sedan är det klart att man ska vara försiktig, både i parken och i parkens närhet. Det finns också sår i parken, inte minst av infrastruktur – Roslagsvägen, Roslagsbanan och annat som man önskade skulle kunna tonas ner. Så att både den av människan skapade parken och byggnader skapade i ett annat sammanhang skulle komma bättre till sin rätt. Men – aktsamhet och försiktighet och fortsätta ställa höga krav."

Hur borde Nationalstadsparken utvecklas 30 år framåt i tiden för att motverka ohälsa, undrade Charlotte Permell.

"Jag vet inte hur mycket den behöver förändras," svarade Marcus Hedblom. "Det viktiga är att den finns här."

Och när Thomas Elmqvist ombads att blicka framåt och sia om vilka funktioner Nationalstadsparken har för oss om tre decennier blev svaret nästan detsamma.

"Väldigt mycket samma saker som idag, men forskningen kommer att ha gått vidare, så vi kanske har fått kännedom om nya betydelser som naturen och Nationalstadsparken har för oss människor. Om 30 år kommer vi att vara mycket bättre på att översätta parkens nyttigheter i ekonomiska termer. Hur mycket minskar parken regionens sjukvårdskostnader? Och det kan få stor betydelse när vi kommunicerar med planerare och kommunpolitiker. Och med det privata näringslivet."

Nationalstadsparker i ett nordiskt perspektiv

Nationalstadsparkerna i Finland och vägen fram till en Nationalstadspark Helsingfors

Jouni Heinänen, Chef för stadsrums- och landskapsplanering i Helsingfors

Nationalstadsparkens framgångsrika historia fortsätter utomlands, inleder Jouni Heinänen.

”Många idéer har spritts från väster till öster, även denna. Kring millennieskiftet hade vi en process där The Land Use and Building Act sågs över. Inspirationen från Stockholm gjorde att konceptet nationalstadspark infördes i den nya lagen 2002. Det liknar Sveriges – med den uppenbara skillnaden att de finska parkerna inte har någon kunglig anknytning.”

En stad som är intresserad ansöker hos Miljödepartementet. Vissa viktiga kriterier måste vara uppfyllda, de måste vara tillräckligt stora, sträcka sig in i stadskärnorna, ha obrutna korridorer etc. Staden upprättar en skötselplan som ska godkännas av departementet. Den blir sedan ett formellt dokument under the Land Use and Building Act. Finland har idag ett nätverk av elva nationalstadsparker. Den senaste, i Savonlinna/Nyslott, invigdes i år, den första i augusti 2001 i Hämeenlinna/Tavastehus.

Bild 18. Kotka stad, Cursor Oy. Foto. Harri Tarvainen.

Parkerna skiljer sig åt på samma sätt som städerna gör det, men de har skapat ett nätverk och utbyter erfarenheter med varandra. Helsingfors har inte fått någon nationalstadspark än. ”Vilket känns lite pinsamt att

stå här och säga.” Diskussionerna har pågått länge, första initiativet togs redan 1998. Helsingfors stad ville i början inte blanda in rikspolitiken utan skapade en egen stadspark. Den var klar 2012, men diskussionen fortsatte. År 2021 kom man fram till att trots allt öppna upp för en nationalstadspark. Varför har det varit motstånd till tanken på en nationalstadspark? Finska städer har av hävd ett starkt självstyre. Med Helsingfors starka tillväxt har det lokala politiska styret varit tveksamma att lämna ifrån sig makt över stadsplaneringen, av fruktan för att skyddet av gröna ytor skulle hindra stadens utveckling.

Det har inte heller funnits någon riktigt klar bild av parkens avgränsningar. ”Vad som ska inkluderas och vad som ska ligga utanför hör till det svåraste i hela processen.”

Men Jouni Heinänen, som alltså själv arbetar i Helsingfors, är säker på att en park skulle kunna skänka helsingforsborna en gemensam historia och stärka stadens blå och gröna värden. Att lyfta fram symposiets tema – vad parken kan göra för oss och vad vi kan göra för parken – är kanske den framkomliga vägen, tror han.

”Min dröm är att vi inom några år ska ha en park som börjar i Helsingfors norra delar i Vandaåns kulturlandskap, fortsätter ner genom de centrala parkerna, förbi Olympiastadion, ner till Tölövikens populära grönområden i söder. Nästa år skickas ansökan in och om fem år har vi en park!”

Vad kan vi göra för parken?

Inslag och samtal utifrån olika perspektiv om läget i parken, hur vi ska fortsätta värna, vårda och visa parken utifrån de olika utmaningar som finns

Det går att hejda utarmningen

Alexandre Antonelli, forskningschef på Kew Gardens i Storbritannien

Överallt i världen brottas stater och städer med uppgiften att försöka förena bevarandet av biologisk mångfald med ekonomisk utveckling. Stockholmsregionen är långt ifrån unik. För Alexandre Antonelli, med rötter i Brasilien och jobb som forskningschef på berömda Kew Gardens i London, ligger det nära till hands att sätta in Nationalstadsparken i ett internationellt perspektiv.

För att illustrera vårt beroende av biologisk mångfald radade han upp några frukter på bordet – banan, tomat, kiwi, citron, apelsin, paprika, äpple och päron. Förädlade produkter från växtarter som människan en gång identifierat som värdefulla ute i naturen.

Bild 19. Alexandre Antonelli. Foto. Peter Nordahl.

Problemet är svårigheten att i förväg se vilka arter som kan vara till gagn för oss. Att räkna på olika byggprojekts direkta värde är lättare. Vi vet att mångfalden har en ofantlig betydelse för oss men ekonomerna har svårt att sätta en siffra på den. Det bidrar till förlusten av arter.

Sedan Nationalstadsparken kom till för 30 år sedan har vi hittat tiotusentals nya växtarter i världen, berättade Alexandre Antonelli. Det låter ju hoppfullt. Men samtidigt går utdöendet allt snabbare, utan att vi riktigt vet vad vi förlorar. Av världens cirka tio miljoner arter är 45 procent hotade.

De stora däggdjuren har vi bättre kontroll på. Där är bilden dyster. Sedan 1970 har antalet elefanter minskat med 70 procent. I Latinamerika har minskningen av jaguarer varit 95 procent.

Det är mänskligheten som vållar den värsta förlusten av biologisk mångfald, underströk han. "Vi har ersatt de vilda växterna och djuren med trädplantager och kor." Samtidigt ligger det i vår makt att vända utvecklingen.

I Nationalstadsparken är den biologiska mångfalden ovanligt hög, och att värna den förblir en av de viktigaste och samtidigt svåraste uppgifterna för förvaltningen.

I Nationalstadsparken finns 800 kärlväxter, 900 skalbaggar, 1 000 fjärilar. Totalt upptar listan cirka 7 000 arter, eller 15 procent av hela Sveriges biologiska mångfald. Många arter i parken är hotade, särskilt de som är knutna till gamla ekar. "När jag pratar om hotade arter är det arter som är hotade men de är inte borta. I själva verket är det bara en

bråkdel av arterna som redan är försvunna. Och det går att förhindra att alla de andra arterna går samma öde till mötes.”

Staten, markägare och ideella organisationer som WWF har sedan 2013 satsat motsvarande 36 miljoner kronor på att skydda den biologiska mångfalden och bland annat ta hand om de gamla ekarna. ”Det är helt fantastiskt. Länsstyrelsen i Stockholm har gjort ett väldigt bra arbete med att planlägga vad som behöver göras framöver också.”

Men vi måste alla hitta vår egen roll, menar Alexandre Antonelli. ”Du och jag som sitter här. Vad kan vi bidra med? Hur kan vi bidra? Naturligtvis kan vi bidra ekonomiskt. Till sådana här initiativ, och till ideella föreningar. Ett annat sätt är att vi kan rapportera in arter som vi ser. Med sin mobiltelefon kan man fotografera och rapportera in arter. Det är ett bra sätt att skapa värdefulla data för forskningen och för det här viktiga miljöarbetet. Det är också ett kul sätt att lära sig nya arter. På så vis kan vi tillsammans bota den farliga sjukdom som håller på att sprida sig här i Sverige och utomlands – artblindhet.”

Vi ska upplysa och värna

Karin Wanngård, finansborgarråd, Stockholms stad

I början av 1990-talet var Stockholms stads ledande politiker skeptiska till inrättandet av en ”Ekopark”. Det behövdes inte. Ingen hade ju ändå tänkt bebygga Djurgården. Det räckte med att lägga ut naturreservat på de mest värdefulla delarna. Sedan kunde kommunens vanliga planeringsarbete hantera konflikterna. De kungliga parkernas värden var inte hotade.

Riksdagen tyckte annorlunda och lagen röstades igenom. Trettio år senare ser Stockholms stad Nationalstadsparken som en stor tillgång.

”Det är unikt att ha en park som denna i en storstad som Stockholm”, inleder finansborgarrådet Karin Wanngård sitt anförande vid symposiet. ”Att vandra genom parken är att kliva rakt in i vårt gemensamma kulturarv. Det som binder oss samman. Över generationer, över gränser, eller var vi kommer ifrån.” Som flera andra talare betonar hon vikten av att öka kännedomen om denna värdefulla tillgång. ”Alla känner kanske inte riktigt till att man befinner sig i Nationalstadsparken när man tar en cykeltur på Djurgården eller strosar runt i Hagaparken. Vår uppgift är att upplysa, att synliggöra, att värna denna världsunika plats.”

Bild 20. Kajak, höst. Foto. Johan Sjölander.

Karin Wanngård ser parken med dess rekreativsmöjligheter som oerhört värdefull för stockholmarna och för stadens attraktionskraft. "Parken är också en förutsättning för att Stockholm ska fortsätta växa. När vi planerar nya stadsdelar som Hagastaden och Norra Djurgårdsstaden är tillgången till parken och dess vistelse en avgörande bidragande faktor så att Stockholm kan växa."

Men parken bidrar inte bara till att Stockholm kan växa utan påverkar också hur. "Närheten till grönområden möjliggör en robust och bra stadsstruktur när vi bygger. Samtidigt bidrar de till livskvaliteten i Stockholm. Som finansborgarråd är jag oerhört mån om att vi fortsätter att tillgängliggöra och öppna upp parken så att fler människor kan upptäcka och njuta av denna fantastiska plats."

Parken är Solnas gröna hjärta

Sara Kukka-Salam, Kommunstyrelsens ordförande i Solna.

"Viktigt våga säga nej"

Sara Kukka-Salam, vittnade på samma vis om hur mycket parken betyder för invånarna i hennes kommun. Hon ville lyfta fram parkens betydelse som mötesplats. "Vi har fått höra flera föredrag om Nationalstadsparkens unika natur. Men den är så mycket mer än ett grönområde. Den är ett offentligt rum i dess bästa bemärkelse, öppen, inkluderande, tillgänglig för alla.

I Nationalstadsparken möts människor från olika bakgrunder, kulturer, klasser, generationer och livssituationer, betonade hon. "Här suddas

gränser ut. Och i mötet skapas något gemensamt. Det är inte en självklarhet i en storstad som ofta präglas av klyftor, segregation och kommers. Och där möten bygger på prestation.”

Hon kallade Nationalstadsparken Solnas gröna hjärta, med aktiviteter året runt.

Bild 21. Skridsko, Bergshamra. Foto. Johan Sjölander.

”På våren och försommaren hittar skolklasserna och förskolegrupperna ut på friluftsdagar och utomhuspedagogik. På sommaren besöks parken av oss som bor här men också av utländska turister som vill njuta av natur och kultur eller besöka våra vackra slott. Solna må vara landets tredje minsta kommun men vi är landets slottstätaste kommun. På hösten ändras tempot. Då är det en mängd seniorvandringar och aktiviteter för hälsa och idrott. Då bjuds alla generationer och särskilt barnen ut till parken. På vintern tystnar inte aktiviteten i parken. Den byter till en vit och glittrande kostym. Då är det pulkaåkning och vinterpromenader som fyller parken.”

På så vis fyller Nationalstadsparken året om sin viktiga funktion som en plats för återhämtning, rörelse och möten.

”Den där sociala sammanhållningen som alla politiker talar om sker varje dag i Nationalstadsparken. För en växande stad som Solna, där det byggs, förtätas och förändras, måste vi hela tiden säkerställa att det här utrymmet finns kvar.” Beslutet att inrätta Nationalstadsparken var modigt, tycker Sara Kukka-Salam.

”Det visade att vi kan kombinera att vara en stad med hög tillväxt, högt bostadsbyggande men samtidigt ta ansvar för vårt naturskydd,

kulturbeskrivande och det roliga för människor i livet. Det är vårt ansvar som politiker att förvalta det här, och våga säga nej till de intressen som trots all kunskap om den rikedom som finns i parken ständigt uppvaktar mig och säkerligen Karin Wanngård också om att få nagga parken i kanten. Att säga nej är kanske ett av våra viktigaste uppdrag.”

Den stora goda grannen?

Elisabet Elfström, stadsträdgårdsmästare Stockholm.

Hur förhåller man sig till parken när man är en stor granne? Det är den stora och svåra frågan, enligt Elisabet Elfström. I Stockholms översiktsplan står att stadsutvecklingen ska ske med hänsyn till parkens betydelse som rekreationsområde och grön korridor. Den nya staden ska inte skada parkens värden. ”Det är en milt sagt komplicerad avvägning. En stad som utvecklas tar plats, inte minst visuellt.”

En viktig sak som staden kan göra för parken är att värna och vårda spridningsvägarna. Risker är hela tiden stora för att de på olika sätt byggs igen. Nu försöker staden i stället förstärka dem, berättade Elisabet Elfström. Hamnområdet har varit en barriär mellan parkens norra och södra delar, och Norra Djurgårdsstaden ligger nästan i parken vid dess smalaste punkt. ”Nu försöker vi åtgärda det bland annat i Hjorthagen. Det är en stadsdel som utvecklas med en väldigt uttalad hållbarhetsprofil. Vi sparar de viktiga ekarna och naturmarken men prövar också ny teknik och material som gör att vi kan stärka parkens ekologiska funktioner. Vi testar och lär oss väldigt mycket. Det här är spetskompetens. Väldigt mycket folk kommer och tittar.” Detta sätt att arbeta och lärdomarna från Hjorthagen tar nu Stockholms stad med sig till de kommande stora byggprojekten Värtahamnen och Loudden. ”Och resten av Stockholm så klart. Det här är en otroligt viktig läroplats för oss.”

På senare tid har den hjälp parken kan ge stockholmarna vid extrema väderhändelser fått allt större vikt. Frågan har blivit uppmärksammas internationellt och kommunen har detta i tankarna när de nya stadsdelarna kring parken planeras, säger Elisabet Elfström. Thomas Elmqvist berättade i sin presentation om hur träden kan lindra svåra värmeböljor. Elisabet Elfström lyfte fram hur staden försöker bevara parkens ekologiska funktioner för att förebygga översvämningsskador.

Staden har också tagit till sig kunskaperna om hur trädens kronor kan mildra vid extrem värme. Att öka krontakets täckningsgrad är en viktig åtgärd för att ge bättre skydd.

Elisabet Elfström tog också upp begreppet spridningskorridorer. De är viktiga för att arter ska kunna röra sig mellan parkens olika delar, men hon ville betona att de även är viktiga för stadens människor.

Längs de stråk som leder till parken rör sig ett tvärsnitt av stockholmare, besökare, turister. De gör det av lust men kanske utan att veta att i andra änden av "spridningskorridoren" finns en fantastisk Nationalstadspark. Här finns mycket att göra.

Bild 22. Invigning Tessinparkens lekplats, Foto. Länsstyrelsen Stockholm.

Elisabet Elfström lyfte även fram Tessinparkens lekplats. När den skulle få en välbehövd upprustning började man med en medborgardialog, följt av en omröstning. Det alternativ som fick störst stöd var en temalekplats om Nationalstadsparken. Här finns små repliker av Stockholmsutställningens hus som barnen kan leka i. Nutid möter dåtid och fantasi och lek möter historien. "Lekplatsen invigdes förra våren och har blivit superpopulär. I och med att många tar sig hit från olika områden är lekplatsen ett fantastiskt sätt att ge kunskap om parken åt nya generationer."

Det kostar på att vara populär

Magnus Andersson, slottsfogde, chef för Kungl. Djurgårdens förvaltning.

Under symposiet pekade talare efter talare på vilken komplicerad uppgift det är att förvalta ett stort grönområde med rika kulturhistoriska värden som ligger granne med en expanderande storstad, och allt fler önskar sig alltmer av parken.

En stor del av ansvaret åvilar Kungliga Djurgårdens förvaltning. Dess chef är slottsfogde Magnus Andersson. Att han som tema för sitt

anförande valt popularitetens utmaningar var ingen slump. "Tänk er att bevara ekologiska funktioner och kulturella värden samtidigt som man tar emot 15 miljoner besökare om året. Hur får man ihop det? 'Håller ni för trycket?' brukar man fråga oss. Tja, gör vi det?" Med 15 miljoner besökare per år är Djurgården ett besöksmål i paritet med Disneyland Paris som räknas som Europas största. Utmaningen att ta hand om alla de här besökarna är ofantlig. Och de lär fortsätta att bli fler.

Magnus Andersson räknade upp byggprojekten runt parken. Ulriksdalsfältet, Frösundavik, Hagastaden, Norra Djurgårdsstaden för närvarande landets största bostadsbygge. "Sammantaget blir det ungefär 25 000 nya lägenheter under 25 år. Det är 50 000 invånare i runda slängar. Jag har påbrå från Dalarna och vet att Borlänge är ganska stort. Det här är ett helt Borlänge som växer fram under ett kvartssekel. Som kommer att använda parken som sitt närmaste rekreatiomsområde."

Till det ska läggas de som fortfarande vill bygga i parken, sade han och visade en artikel ur lokaltidningen Mitt i Östermalm från hösten 2024, där tankesmedjan Timbro önskar sig ett Manhattan på Ladugårdsgårde. "De politiska ungdomsförbunden av alla kulörer brukar komma med liknande förslag med jämna mellanrum. Och i våras var det Handelskammaren – nu tackar vi för att Handelskammaren tar tillbaka sitt förslag att bygga i den här gröna korridoren som Kungen beskrev i morse. Det hade ju varit synd under jubileumsåret att lansera en sådan idé. Eller hur?"

De många nya bostäderna runt parken ökar besökstrycket. På Oxberget vid mynningen av Husarviken, mitt emot Norra Djurgårdsstaden har Djurgårdsförvaltningen under flera år mätt antalet besökare. Fram till 2012 var kurvan ganska flack. Sedan tog det fart. "Då flyttar de första familjerna in i Norra Djurgårdsstaden. Sedan har det bara gått uppåt. Vi hade ungefär 20 000 passager 2012, numera 160 000 per år. De två staplar som sticker i väg lite extra är pandemisäsongerna, då stockholmarna verkligen använde sina grönområden."

Bild 23. Folke Bernadottes bro, invigning. Foto. Länsstyrelsen Stockholm.

Även stora evenemang som Lollapalooza drar mycket folk till parken. Dessa festivaler och konserter har varit omstridda, men Magnus Andersson försvarar dem. "Vi tror precis som Henrik Waldenström att det är viktigt att bygga ett mentalt skydd för parken – i alla generationer. Då är det viktigt att även bjuda in den här typen av evenemang. Den ska rymma både fågelskådare och synthoppare. Hela spektrat ska trivas i parken, och reagera om den hotas."

Utmaningen framöver är att utveckla parken med kvalitet. "Det är lätt att säga men inte alltid att göra. Vi måste utveckla med hållbarhet och erbjuda något för alla. Nationalstadsparken ska rymma många intressen och välkomna de många besökarna, men samtidigt värna parkens värden. Vi måste hantera utmaningen att vara granne med en växande miljonstad."

Efter 30 år tyckte ändå Magnus Andersson att besöksantalet har kunnat hanteras. "Det är ingen trängsel på Norra Djurgården trots att besöksantalet har sjudubblats. Parken sväljer fler än man tror, och det gäller även södra sidan." Han ansåg också att lagstiftningen fungerar.

"Man kan och ska diskutera enstaka rättsfall, men på det stora hela tycker vi att prövningsprocesserna ändå visar att lagstiftningen håller."

Problemet är finansieringen som haltar. Till symposiet hade Länsstyrelsen tagit fram en folder som presenterade projekten som genomförts de senaste fem åren med hjälp av de utvecklingspengar som har funnits för parken. De är slut nu. Därmed är det osäkert om

det blir någon satsning på ökad kännedom om parken som alla efterlyser.

”Vi har 15 miljoner besökare men det är inte så säkert att folk vet att det är i parken de är”, konstaterade Magnus Andersson. ”De åker till Skansen och Gröna Lund utan att veta att de samtidigt besöker Nationalstadsparken. Jag tycker idén som Sara lanserade i morse, att informera redan på tunnelbanestationerna i närheten, är alldeles utmärkt.”

Summerande samtal

I samtalet som knöt ihop detta avsnitt av symposiet deltog även museidirektör **Peter Skogh**, Stiftelsen Tekniska museet. Moderator Charlotte Permell frågade honom hur han som ordförande i Kungliga Djurgårdens intressenter balanserar alla intressen.

Bild 24. Summerande samtal 2. Foto. Peter Nordahl.

”Vi har förenats kring frågan hur vi skapar världens mest hållbara destination. Från att bara vara konkurrenter har ett antal av oss samarbetat med det enda fokuset. Och det har belönats med en utmärkelse för att vara en av världens mest hållbara destinationer.

”Hur tar vi vara på de perspektiv som lyfts fram här idag,” undrade moderatorn.

”Jag tror det är många som efter en sådan här dag känner att det här vill jag bidra till. Om det är att rädda en biotop, eller lägga till en bro där det behövs. För det håller jag verkligen med Magnus om. Ska vi ta emot

ett nytt Borlänge eller två måste vi få ordning på kommunikationerna och allt det här. Det kan vi bara göra tillsammans.”

Trots 15 miljoner besökare per år är det många som inte känner att Nationalstadsparken är deras. Hur ska parken demokratiseras? Charlotte Permell ställde frågan till Karin Wanngård.

”Det är inte gjort i en handvändning. Men det handlar om att få nya grupper att besöka parken. Barnen är en nyckel. Oavsett ekonomiska möjligheter eller om man är ny här ska man också känna till parken. Det kan vi medverka till i Stockholm stad, genom information i skolorna till exempel.”

Och hur gör Solna?

Sara Kukka-Salam: ”Vi är på samma spår och förlägger många olika typer av aktiviteter till parken. I morgon firar vi Sveriges nationaldag i Nationalstadsparken. Då kommer en mängd besökare. Det kan också vara mindre firanden, som ljusfesten där bergshamraborna är väldigt engagerade. Eller en idrottsdag då alla elever kommer ut i parken för att testa olika idrotter.

Stadsträdgårdsmästare Elisabet Elfström fick frågan om entréerna till parken är tillräckligt tydliga. Hittar man in?

Bild 25. Entréschild vid Royal Visit Djurgården. Foto. Länsstyrelsen Stockholm

”Nej, det tror jag inte man gör. Men vi måste börja utanför entréerna. Har man kommit till entrén är man ganska nära.” I sitt anförande gav hon Strandvägen som ett exempel på stråk som kan fungera som ett

slags spridningskorridor in till Nationalstadsparken. Det finns fler. ”Man behöver börja i ringar, som en lök. Vi har en bra förutsättning med Järvakilen som går in i parken. Den kan definitivt förstärkas.”

Slottsfogden Magnus Andersson som målande beskrivit utmaningarna när det tillkommer ett nytt Borlänge strax utanför parkgränsen vart 25:e år fick svara på om det behövs bättre samverkan.

”Absolut. Vi jobbar bra ihop med Kungl. Djurgårdens intressenter. Men vi försöker koppla ihop oss även med Solna och med regionen som står för kollektivtrafiken. Kommunikationerna är viktiga för tillgängligheten. I synnerhet om man vill vidga cirkelarna.”

Sista frågan gick till Alexandre Antonelli: ”Hur bråttom är det att hejda förlusterna av biologisk mångfald?”

”Det är bråttom. Men vi har de uppgifter vi behöver för att ta itu med det här. Inom 30 år måste vi ha vänt kurvan. Det gäller att skydda det vi har och återställa de vi har förlorat. Både i regnskogen och Nationalstadsparken.”

Summering och utblick

Hur har lagstiftningen fungerat utifrån syftet och propositionen?

Johanna Lindgren, miljödirektör Länsstyrelsen Stockholm.

Gustaf Lind, generalsekreterare Världsnaturfonden WWF.

Det är Länsstyrelsen i Stockholms län som har ansvaret att samordna skydd, förvaltning, vård och utveckling i Nationalstadsparken. Arbetet styrs av nationalstadsparksförordningen och leds av landshövdingen, som till sin hjälp har ett nationalstadsparksråd med tjugotalet ledamöter. Länsstyrelsen har också den viktiga uppgiften att bedriva uppsikt över utvecklingen av parkens värden med utgångspunkt från bestämmelserna i miljöbalken samt målen i Vård- och utvecklingsplanen som togs fram 2012.

Att samordna och främja arbetet för att bevara parkens värden är Länsstyrelsens ena ben, betonade Johanna Lindgren. Länsstyrelsens andra roll är den rena myndighetsutövningen. Många detaljplaner överklagas och hamnar där liksom en del samråd kopplade till naturmiljö.

Bild 26. Johanna Lindgren, Länsstyrelsen och Gustaf Lind, WWF talar på symposium Foto. Länsstyrelsen Stockholm.

WWF spelade en central roll när parken kom till och har fortsatt att arbeta med Nationalstadsparken. Vilken är er roll fortsättningsvis? frågade Charlotte Permell Gustaf Lind.

”Vi känner ett ansvar, har lagt ner mycket tid och resurser genom åren. Vi kan driva på för långsiktighet. Där har vi en viktig roll att spela, för att ordna möten och dra ihop rätt personer.

Har då lagstiftningen fungerat? Johanna Lindgren tycker det.

”Vi följer hur marktäcket i parken förändras, låter SCB titta på fördelningen mellan grönstrukturen och hårda ytor. Där ser man att det gröna i parken har varit konstant sedan den bildades. Marken inne i parken och i dess omedelbara närhet – inom 500 meter från gränsen – har inte förändrats. Och det var precis det som lagstiftningen var till för att skydda.”

Utmaningen är den fortsatt snabba ökningen av antalet människor. Befolkningen har dubblats i parkens omedelbara närhet. ”Det är 60 000 människor som bor där nu – och flera Borlänge är på väg. Det är en stor förändring.” I synen på hur väl lagen fungerat när det gäller att tillåta ny bebyggelse i Nationalstadsparken går åsikterna isär en del. Johanna Lindgren påminde om att lagens syfte är att tillåta viss bebyggelse men bevara parkens huvudstruktur.

”Vi tycker att det rättsliga skyddet har fungerat väl, utifrån förutsättningarna att vi är mitt i en storstad.”

Gustaf Lind ansåg att för många tillstånd getts. ”Undantaget för utveckling har använts lite väl ambitiöst i vissa fall. Viktigt att skydda parken så att värdena kan fortsätta att växa genom åren.”

Båda såg bristande finansiering som ett stort problem framöver. Johanna Lindgren pekade på de cirka 60 projekt som kunnat genomföras för de 100 miljonerna från Trafikverket och Stockholms stad, pengar som dessutom dubblerats genom medfinansiering av aktörerna – investeringar i historiska parklandskap, biologisk mångfald, tillgänglighet och kommunikation.

”Många av projekten hade inte blivit av utan de hundra miljonerna som vi administrerar. Men de pengarna är slut nu, och det är ju helt uppenbart att vi behöver fortsätta investera i vård och utveckling av natur- och kulturmiljöerna.

Charlotte Permell: ”Vad är det som annars står på spel?”

”Just detta, natur- och kulturmiljöerna.” Gustaf Lind utvecklade sina tankar att det krävs en ny finansieringsmodell. ”Vi har lärt oss idag hur många som har nytta och vinner på parken. Då har det varit lite som elefanten i rummet. Hur ska vi lösa det här så att vi kan utveckla och inte bara förvalta? Det behövs nåt! Man kan lite slentrianmässigt säga att ’Det är markägarna!’ Svarte Petter hamnar hos Fastighetsverket, Stockholm och Solna.” Men vi löser inte finansieringen på det sättet. Vi behöver få in fler aktörer.”

Regeringen, kanske? ”Nja, regeringen har ju dragit ner naturvårdsbudgeten vilket självklart drabbar Länsstyrelsen. Svaret är nog någonting mer än regeringen. Finns det ett intresse hos näringslivet att komma in och finansiera? Jag lyssnar noga på Handelskammaren...”

Gustaf Lind tyckte sig ana ett momentum. Ökad samverkan kanske är inom räckhåll även vad gäller finansieringen? Han önskade bjuda in till ett möte om långsiktig finansiering, ”så att det inte bara blir att tömma papperskorgar i framtiden utan att vi kan utveckla parkens värden.”

Han pekade på Region Stockholm som sparar stora pengar på förbättrad hälsa, och citerade Tom Cruise framgångsrika sportagent Jerry Maguire i filmen från 1996: ”Show me the money”...

Johanna Lindgren avstod från att peka på vilka som skulle kunna träda in – ”Det är inte vår uppgift att säga vem som ska betala kalaset” – men pekade på att Länsstyrelsen med de olika finansierade regeringsuppdrag man haft genom åren kunnat ta fram vägledande

dokument och göra gemensamma kommunikationsinsatser. ”Att ha finansiering för det är väldigt viktigt.”

Charlotte Permell: ”Ska man tolka det som ett nödrop?”

”Ja, det finns ett nödrop kopplat till biologisk mångfald. Vi ska inte ta vår natur- och kulturmiljö för given. Det krävs åtagande och engagemang. Och det behöver fortsätta.”

Avslutande ord

En livsresa genom parken

Parisa Liljestrand, kulturminister.

Som avslutning på dagen tog kulturminister Parisa Liljestrand med åhörarna på en resa som började på Danderyds BB vid Edsviken och fortsatte via Junibacken, Skansen och Fjäderholmarna, studier i Frescati, musik på Gärdet, ändlösa sommarkvällar på Djurgården och helgbesök på Thielska eller Waldemarsudde till vigsel i Ekotemplet på Haga...

Bild 27. Ekotemplet i Hagaparken. Foto. Länsstyrelsen Stockholm.

Varför denna livsexposé, frågade Parisa Liljestrand retoriskt. För att en exposé genom parken och livet speglar inte bara Stockholms utan hela Sveriges kulturarv. ”Nationalstadsparken är inte bara Stockholms gröna lunga, den är även hela stadens kulturella hjärta. Här pulserar historien, för den som är här på tillfälligt besök såväl som för den som bor här. Människor lever sina liv, sida vid sida, i en rytm som sträcker sig över

sekler. Och när nya generationer tar sina första steg på dessa stigar, kanske med en kikare i handen, eller med en pensel i ryggsäcken, så fortsätter vi att skriva berättelsen om vårt gemensamma kulturarv.

Det är inget avlägset och förgånget, det är faktiskt här och nu. Och det är vårt.

Länsstyrelsens summering efter 30 år

Samordningsuppdraget

Länsstyrelsen samordningsuppdrag styrs av Nationalstadsparksförordningen som kom 2009. Länsstyrelsen ska samordna parkens vård och förvaltning via ett Nationalstadsparksråd, ha uppsikt över utvecklingen av parkens värden samt se till att parkens värden utvecklas enligt en Vård- och utvecklingsplan.²

När Kungliga nationalstadsparken bildades 1995 gav regeringen Länsstyrelsen i uppdrag att utveckla lämpliga former för samverkan i frågor om skydd, förvaltning, vård och utveckling av Nationalstadsparken. Regeringsuppdrag som utmynnade i flera rapporter och program om hur man tillsammans med andra aktörer kan förvalta, vårda och utveckla Nationalstadsparken.

Med stöd av Nationalstadsparksförordningen fastställde Länsstyrelsen 2012 en Vård- och utvecklingsplan. Vård- och utvecklingsplanen är framtagna tillsammans med berörda aktörer och fungerar som ett vägledande dokument. Enligt Nationalstadsparksförordningen ska Vård- och utvecklingsplanen kunna användas som grund för inriktning och prioriteringar i fråga om parkens skötsel, underhåll och utveckling.

Samverkan och dess betydelse

Arbetet med att bevara och utveckla Nationalstadsparken berör såväl myndigheter som enskilda markägare, förvaltare och organisationer. De farhågor som fanns inför bildandet av Nationalstadsparken var bland annat svårigheterna att få till en samordning vad gäller markägarintressen. Parken är uppdelad på ett flertal markägare och förvaltare som ansvarar för skötsel av parken vilket ställer höga krav på samordning. Idag samordnas parkens aktörer via ett Nationalstadsparksråd och två olika utskott för skötsel- respektive markägarfrågor.

² <https://www.lansstyrelsen.se/stockholm/om-oss/vara-tjanster/publikationer/2012/vard--och-utvecklingsplan-for-kungliga-nationalstadsparken.html>

Utöver dessa organ samordnar även Länsstyrelsen ett kommunikatörsnätverk.

Länsstyrelsens roll med övergripande ansvar för samordning har bidragit till en helhetssyn, vilket är positivt. Det ställs stora krav och förhoppningar på Länsstyrelsens agerande från ideella organisationer, allmänhet och media främst med tonvikt på hänsyn till bevarande-aspekter inom parken. Samverkan tar tid och vi måste respektera att alla har olika roller beroende på om vi är en markägare, förvaltare, kommun, myndighet eller en organisation.

En konsekvens av bildandet av Nationalstadsparken är också att intresset för området ökar. Det ställer krav på informationsinsatser och investeringar i olika projekt och en höjd ambitionsnivå avseende förvaltning och vård av mark och byggnader inom området. Tillsammans innebär det att kommuner, förvaltare och berörda intressenter behöver avsätta resurser, såväl personellt som ekonomiskt.

Utvecklingsprojektens betydelse

Som en kompensation för intrånget i Nationalstadsparken vid byggandet av norra länken avsatte Regeringen 100 miljoner kronor för att bevara och utveckla Nationalstadsparken. Länsstyrelsen, Trafikverket och Stockholms stad slöt en överenskommelse om att anslaget ska nyttjas för åtgärder som utvecklar Nationalstadsparken som markåtgärder, information, ökad tillgänglighet och minskad störning – men inte till löpande skötsel eller förvaltning. Man kom också överens om att eftersträva en samfinansiering med markägare, förvaltare eller andra berörda. Länsstyrelsen fick i uppdrag att administrera anslaget och fastställde 2014 en strategi och en plan för insatserna.

Under drygt 10 år har anslaget bidragit till åtgärder för att utveckla och bevara Nationalstadsparken. Anslaget har gått till ett drygt 60-tal projekt som restaurering av de historiska parkerna, åtgärder för biologisk mångfald, tillgänglighets- och informationsprojekt. Projekt som har bidragit till att bevara och utveckla parken. Aktörerna har bidragit med en medfinansiering på minst 50 procent vilket innebär att det är drygt den dubbla summan som har gått till utveckling av Nationalstadsparken. Projekt som inte hade genomförts om inte anslaget hade funnits. I år är det sista året som medlen kan användas till projekt i parken.

Drygt 30 miljoner kronor har gått till projekt i historiska parker och kulturlandskap. Det har möjliggjort restaureringar i flera av de historiska och kungliga parkerna. Bland annat har historiska gångvägar, dammar, och grönsstrukturer återskapats, alléer renoverats, ekar

friställts och fornlämningar dokumenterats. Projekten har bidragit till att både bevara och utveckla Nationalstadsparken.

Bild 28. Plantering av träd vid Gärdet. Foto Länsstyrelsen Stockholm.

20 miljoner kronor har gått till projekt som stärker biologisk mångfald – som restaurering av ekmiljöer, anläggande av våtmarker, stadsodlingar, ängsstråk och plantering av träd. Det har bidragit till att stärka parkens ekosystemtjänster och den biologiska mångfalden.

Drygt 30 miljoner har gått till olika projekt som syftat till att förbättra tillgängligheten. Medlen har medfinansierat flera nya entréer samt restaurering och tillgängliggörande av trappor och kajer. En ny lekplats samt en ny gång- och cykelbro har byggts. De genomförda projekten har bidragit till en ökad tillgänglighet på flera platser i parken.

Nästan 10 miljoner kronor har gått till projekt inom kommunikation och information om Nationalstadsparken. Projekten har bidragit till ökad kunskap om parkens historia, ekosystemtjänster, biologisk mångfald och hållbar besöksnäring.

Nästan 10 mkr har gått till Länsstyrelsens samordning. Länsstyrelsen har samordnat utvecklingsanslaget och fördelat medel i samråd med Nationalstadsparksrådet. Länsstyrelsens samordning av anslaget har bidragit till att berörda aktörer medverkat till en helhetssyn och fått en större förståelse för Nationalstadsparkens värden.

Bild 29. Våtmark Bergshamra. Foto. Solna stad.

Nationalstadsparkens lagstiftning

Nationalstadsparken skyddas genom bestämmelser i 4 kap miljöbalken och utgör riksintresse. Lagskyddet är unikt i och med att det hanterar helheten i ett historiskt landskap och omfattar både natur- och parklandskap och mer exploaterade områden. Lagskyddet hanterar inte frågor om vård och skötsel eller utveckling av områdets värden.

Syftet med Nationalstadsparken enligt Regeringens proposition 1994/95:3 Nationalstadsparken Ulriksdal-Haga-Brunnsviken-Djurgården. "Områdets huvudstruktur i fråga om natur och bebyggelseområden får inte ändras. Nya byggnader och anläggningar som inte behövs för att befintliga verksamheter ska kunna fungera bör i princip inte medges. Skyddet bör däremot inte hindra etablerade verksamheter inom eller intill parken från att fungera och utvecklas i anslutning till tidigare ianspråktagna områden. Byggnadsområden får inte utvidgas, men väl kompletteras om kompletteringarna inte medför skada på områdets natur- och kulturvärden." (Prop. 1994/95:3. s.43)

Natur- och kulturvärdena har olika tyngd i olika delar av Nationalstadsparken. Som stöd för tillämpningen har Stockholm och Solna tagit fram fördjupade översiktsplaner 2009 där parken delats in i mer bebyggda och anlagda områden samt parklandskap och naturmiljöer för att tydliggöra skillnaden mellan olika miljöer.

Sammantaget har lagstiftningen fungerat

Länsstyrelsen är en tillämpande myndighet och givet de förutsättningar som finns så har det rättsliga skyddet fungerat bra. Det är en enorm utmaning att skydda natur- och kulturvärden i ett så stort område som Nationalstadsparken med tanke på det stora exploateringstrycket och bostadsbristen i Stockholm. Bestämmelserna i miljöbalken har bidragit till att Nationalstadsparkens områden i huvudsak har skyddats mot exploatering.

Trots att Nationalstadsparken har ett ovanligt starkt skydd jämfört med andra riksintressen i 3 och 4 kap. miljöbalken är det ändå ett riksintresse i lagens mening och det är via ett samrådsförfarande i anslutning till den kommunala översiktsplanen som förutsättningarna för skyddet definieras. Att Nationalstadsparken är ett riksintresse enligt 4 kap. miljöbalken kan ses som en rimlig lösning. En anledning till att man valde att göra Nationalstadsparken till ett riksintresse och inte till en nationalpark beror på att det är mer flexibelt när man ska skydda ett område mitt i en storstad och inte ett absolut hinder för bebyggelse.

Bild 28. Beckholmen, giraff. Foto. Länsstyrelsen Stockholm

Länsstyrelsen ska ha uppsikt över utvecklingen av parkens värden

Länsstyrelsen ska ha uppsikt över utvecklingen av parkens värden. Länsstyrelsens uppsikt över Nationalstadsparken regleras i förordningen (1998:896) om hushållning med mark- och vattenområden och Nationalstadsparksförordningen (2009:55). Syftet med uppsikten är att få kunskap om hur bestämmelserna för parken fungerar, det vill

säga om syftet med parken uppfylls, och om parkens värden utvecklas enligt målen och riktlinjerna i Vård- och utvecklings-planen.

”Marktäcket i och nära parken är konstant”

I arbetet med uppsikten har Länsstyrelsen låtit SCB utföra studier av bland annat befolkning och marktäcke såväl inom parken som strax utanför parken över tid. Studierna visar att befolkningen nära parken har dubblats de senaste dryga 30 åren från drygt 30 000 folkbokförda inom 500 meter från parken 1990 till drygt 60 000 folkbokförda 2024. Befolkningsökningen inom parken är drygt 6000 under samma period. Marktäcket i och nära parken är relativt konstant där de små förändringar som skett till stor del kan förklaras med förbättrade klassningsmetoder. De senaste uppgifterna om marktäcke bygger på data från åren 2020–2023.

”Få överprövade detaljplaner”

I den årliga uppsikten har Länsstyrelsen granskat detaljplaner och samråd från 2011–2024. Granskningen visar att det är knappt 2 antagna detaljplaner i parken per år under 2011–2024. Tre detaljplaner är överprövade (Albano, Våbeln, Hasselbacken) av Länsstyrelsen med riksintresset Nationalstadsparken som skäl varav en är upphävd mellan 2011–2024.

Antalet beslutade 12:6-anmälningar (samråd) i Nationalstadsparken varierar från under 10 till drygt 20 per år. Ofta skyddsvärda träd som behöver tas ned eller beskäras, utgör risk eller på grund av infrastruktur. Evenemang som anmälts för samråd under 2024 är Rosendal garden party.

Utmaningar framåt

Det finns stora utmaningar att fortsatt värna, vårda och visa Nationalstadsparken som ligger mitt i en storstad. Det finns en förväntan från staten på både bostadsbyggande och skydd. Stora vägar och spår som tangerar och löper genom parken innebär att vissa delar av parken är negativt påverkad av buller från trafiken. Med en ökad bebyggelse och ett ökat besöksstryck ökar slitaget och det krävs mer underhåll. Hur ska det finansieras? Vi vill att parken ska vara tillgänglig och alltid öppen för alla – dygnet runt, året om.

Parken är fortfarande ganska okänd. Det krävs ett ökat medvetandegörande hos allmänheten om parkens värden. Det finns ett fortsatt behov av finansiering för samordning, förvaltning och information. Hur kan vi visa parken för nästa generation som ska ta över och fortsätta värna, vårda och visa parken? ”Från generation till generation”

Bild 29. Brunnsviken, Hagastaden. Foto. Länsstyrelsen Stockholm

Medverkande på symposiet

Deltagare på scen

H.M. Konungen

Henrik Waldenström, projektledare och initiativtagare till parken.

Sara Borgström, lektor och docent i hållbar stadsutveckling, Institutionen för hållbar utveckling, miljövetenskap och teknik, KTH.

Thomas Elmqvist, professor Stockholm Resilience Centre, Stockholms universitet.

Martin Rörby, fil. dr. arkitektur-historiker och ledamot av Konstakademien.

Alexander Stähle, stadsbyggnadsforskare.

Marcus Hedblom, professor i Landskapsförvaltning, SLU i Uppsala.

Daniella Waldfogel, vd för Stockholms handelskammare.

Jouni Heinänen, Head of Unit,
Urban Space and Landscape
planning, Urban Environment
Division, City of Helsinki

Alexandre Antonelli,
forskningschef på Kew
Gardens i Storbritannien.

Karin Wanngård,
finansborgarråd Stockholm.

Sara Kukka-Salam, KSO Solna.

Elisabet Elfström,
stadsträdgårdsmästare Stockholm.

Magnus Andersson,
slottsfogde, chef för Kungl.
Djurgårdens förvaltning

Peter Skogh, museidirektör
för Stiftelsen Tekniska museet

Johanna Lindgren, miljödirektör
Länsstyrelsen Stockholm.

Gustaf Lind, generalsekreterare
WWF.

Parisa Liljestränd, kulturminister.

Moderator

Charlotte Permell,
chefredaktör WWF Magasin

Referat talare

Henrik Ekman, journalist, filmare,
författare och programledare.

H.M. Konungen och H.K.H. Kronprinsessan anländer till Tekniska museet.

Några av Länsstyrelsens personal som hjälpte till på symposiet.

Varmt välkommen till symposium i närvaro av H.M. Konungen, H.K.H. Kronprinsessan och kulturminister Parisa Liljestrand med anledning av Nationalstadsparkens 30-årsfirande.

PROGRAM "Vad kan parken göra för oss och vad kan vi göra för parken?"

Moderator Charlotte Perrell, chefredaktör WWF Magasin.

- 08.15 Registrering och kaffe. Fotoutställningen "Parkens fyra årstider" av Henrik Ekman.
- 08.50 Platser intagna.
- 09.00 **Inledande tal av H.M. Konungen**
- 09.10 **Film om parken**
- 09.15 **Det historiska perspektivet**
Om tillblivelsen av parken och vägen fram till idag.
- Henrik Waldenström, projektledare och initiativtagare till parken.
 - Sara Borgström, lektor och docent i hållbar stadsutveckling, Institutionen för hållbar utveckling, miljövetenskap och teknik, KTH.
- 09.35 **Vad kan parken göra för oss?**
Inslag och samtal utifrån olika perspektiv om vikten av parker i städer som växer och hur vi skapar förutsättningar för bevarande och utveckling.
- Thomas Elmqvist, professor Stockholm Resilience Centre, Stockholms universitet.
 - Martin Rörby, fil. dr., arkitekturhistoriker och ledamot av Konstakademien.
 - Alexander Stähle, stadsbyggnadsforskare.
 - Marcus Hedblom, professor i Landskapsförvaltning, SLU i Uppsala.
 - Daniella Waldfogel, vd för Stockholms handelskammare.
- 10.15 **Nationalstadspark i ett nordiskt perspektiv**
Nationalstadsparkerna i Finland och vägen fram till en Nationalstadspark Helsingfors.
- Jouni Heinänen, Head of Unit, Urban Space and Landscape planning, Urban Environment Division, City of Helsinki
- 10.25 **Paus**
- 10.55 **Vad kan vi göra för parken?**
Inslag och samtal utifrån olika perspektiv om läget i parken, hur vi ska fortsätta att värna, vårda och visa parken utifrån de olika utmaningar som finns.
- Alexandre Antonelli, forskningschef på Kew Gardens i Storbritannien.
 - Karin Wanngård, finansborgarråd Stockholm.
 - Sara Kukka-Salam, KSO Solna.

- Elisabet Elfström, stadsträdgårdsmästare Stockholm.
- Magnus Andersson, slottsfogde, chef för Kungl. Djurgårdens förvaltning.
- Peter Skogh, museidirektör för Stiftelsen Tekniska museet.

11.40 **Summering och utblick**

- Johanna Lindgren, miljödirektör Länsstyrelsen Stockholm.
- Gustaf Lind, generalsekreterare WWF.

11.50 **Avslutande ord**

- Parisa Liljestrand, kulturminister.

”Från generation till generation”

Nationalstadsparken.se

Länsstyrelsen
Stockholm

www.lansstyrelsen.se/stockholm